

De ce trebuie să vorbim despre feminismul rural în România?

Autoare: Cristina Suliman
Septembrie, 2023

Femeile rurale se confruntă cu o dublă discriminare. Prima este îndreptată asupra mediului rural, marginalizat de politicile publice, invizibil în dezbaterile temelor importante, ridiculizat sau arătat cu degetul pentru problemele sociale și economice, sărăcia, lipsa de educație, migrația și multe alte consecințe ale discriminării istorice și sistemice. A doua este discriminarea împotriva femeilor și fetițelor, care plasează România în topurile violenței domestice, mamelor minore sau lipsei de reprezentare a femeilor în structurile de luare a deciziilor – toate având efecte amplificate în cazul femeilor rurale. Lipsa de interes și date care să aducă lumină asupra problemelor cu care se confruntă femeile rurale și care să sprijine politici publice adecvate, rămâne un obstacol în calea soluțiilor. Feminismul nu este pe deplin înțeles ca o mișcare socială pentru drepturile omului, de care societatea în ansamblu poate să beneficieze, adesea fiind trivializat sau văzut ca o amenințare împotriva tradițiilor. În cele ce urmează veți descoperi perspectiva unor țărânci, completate de date și informații oficiale despre multiplele probleme și obstacole cu care se confruntă femeile de la țară.

Context general al populației rurale în România

La nivel național, 46% din populație trăiește în mediul rural.¹ Mediul rural din România este dominat în proporție covârșitoare de țărani și mici producători iar jumătate dintre aceștia sunt femei.

Conform recensământului agricol din 2020, 96% din persoanele active în agricultură lucrează terenuri mai mici de 10 hectare,. Cumulând și cifrele despre exploatațiile cu suprafețe între 10 – 100 ha, rezultă un total de țărani și producători mici și mijlocii de 99.4%. Doar 0.56% lucrează terenuri mai mari de 100 de hectare – aceștia fiind fermieri industriali². Astfel, deducem că țărâncii și micii producători reprezintă majoritatea covârșitoare a persoanelor care sunt active în agricultură.

Populația rurală din România este semnificativă și la nivelul Uniunii Europene. România are cel mai mare număr de exploatații agricole (31.8% din totalul de ferme) și cel mai mare număr de țărânci și țărani (cel puțin 5 milioane) din UE³⁴.

Dimensiune exploatație / gospodărie	Nr. hectare	%	Nr. agricultori	%
0 – 9,9 ha	4 004 290	31,3%	2 723 090	95,8%
10 – 99,9 ha	2 653 680	20,7%	102 400	3,6%
> 100 ha	6 104 850	47,8%	16 010	0,5%
Total	12 762 820		2 841 500	

Suprafața agricolă lucrată de țărani și de industrie în România. Sursa: Eurostat (2020)⁵

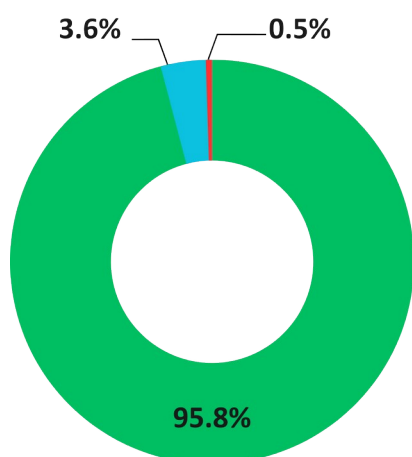
¹ <https://data.worldbank.org/indicator/SP.RUR.TOTL.ZS?locations=RO>

² https://insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/rga_2020r.pdf

³ <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/SEPDF/cache/73319.pdf>

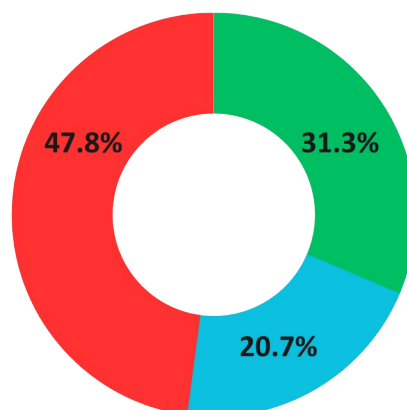
⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020SC0391>

Oameni

- țărani și mici producători (0 - 9.9 ha)
- producători mici și mijlocii (10 - 99.9 ha)
- fermieri și companii industriale (> 100 ha)

Terenuri agricole

- exploatații țărănești (0 - 9.9 ha)
- exploatații mici și mijlocii (10 - 99.9 ha)
- exploatații industriale (> 100 ha)

Sursa: Eco Ruralis⁶

Deoarece populația de țărânci și țărani a României este una considerabilă, ignorând-o din discursul feminist, nu răspundem în mod corespunzător nevoilor acestor grupuri de persoane. Tocmai de asta, este esențial să luăm în considerare și perspectivele lor în lupta pentru drepturile femeilor.

Țărăncile și celelalte femei din mediul rural sunt excepțional de importante, acestea au contribuit în mod major, de-a lungul istoriei, nu numai la bunăstarea familiilor și comunităților, dar și la procesul de producție de hrană și administrare a bunurilor naturale comune (solul, apa, biodiversitate, semințe, etc.).

Cu toate acestea, rolul femeilor rurale este unul nerecunoscut, unul invizibil, care este cu ușurință trecut cu vederea și care continuă să fie nerespăctat și nerăsplătit. De asta, este necesar ca țărăncile și celelalte femei din mediul rural să fie educate cu privire la feminismul rural, și cel mai important să aibă acces la structurile și instituțiile existente care se ocupă cu promovarea egalității de șanse și eliminarea violenței domestice cu care se confruntă acestea.

Ce este feminismul și feminismul rural?

Înainte de a vorbi despre importanța feminismului rural, trebuie mai întâi să răspundem la întrebarea „de ce este mișcarea numită *feminism* și nu *umanism* sau *egalitarism*?”. Deseori reticența oamenilor față de această mișcare începe chiar din lipsa de înțelegere a terminologiei ei.

Feminismul este o mișcare socială pentru drepturile omului, respectiv pentru drepturile femeilor și fetițelor, care are ca scop egalitatea de șansă și realizarea drepturilor femeilor - egale cu bărbații, în plan social, economic, civil, cultural și politic. Feminismul analizează cauza problemelor

⁵https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/EF_M_FARMLEG_custom_6562704/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=182de566-93d0-4d11-8da5-fbca736fe59d

⁶<https://www.ecoruralis.ro/2023/08/07/taranii-polenizatorii-si-agroecologia/>

cu care se confruntă femeile și propune soluții, care să schimbe în bine viața de zi cu zi a femeilor și să ducă la eliminarea progresivă a celei mai răspândite forme de discriminare și inegalități sociale. Feminismul rural are ca scop recunoașterea rolului și muncii țăranilor și tuturor femeilor rurale în societate și susținerea acestora prin toate mijloacele democratice pe care le avem la îndemână.

Așadar, deși feminismul militează pentru egalitatea între genuri, acest lucru nu poate fi realizat fără a reda femeilor tot ceea ce le-a fost refuzat de-a lungul istoriei. Astfel, conceptul dorește să evidențieze că obstacolele care nu permit realizarea egalității de șanse, țin de faptul că femeile sunt cele care nu sunt privite și tratate, în societate, în același mod precum sunt bărbații.

Asociația Eco Ruralis, o asociație de țăranți și țărani din România, care numără aproape 20 000 de membri, este preocupată de feminismul rural. În cadrul asociației există un grup de lucru dedicat acestei teme, în care țăranți din toate județele își împărtășesc experiența și pas cu pas, încearcă să dezvolte o mișcare socială feministă cu caracter rural. În 2021, Eco Ruralis a publicat un manifest al țăranilor care poate fi consultat pe site-ul asociației.⁷

Stela Zămoiu, țărană și membră coordonatoare EcoRuralis: „Pentru mine, feminismul înseamnă totul – înseamnă să fii într-o familie, să fim uniți ca o comunitate (...) La țară femeia nu prea este luată în considerare, aici intervine și discriminarea între bărbat și femeie, adică bărbatul vrea să fie mai presus decât femeia și aici intervin bătăile și toate cele ... dar nu mai suntem atât de jos, trebuie să ne ridicăm și să punem piciorul în prag”.

Brîndușa Bîrhală, țărană și membră EcoRuralis: „Sunt foarte multe exemple în jurul meu care mă inspiră și la care aspir – sunt femeile care cumva, nu știu cum, reușesc să facă de toate – partea asta de gospodărie, dar și partea de câmp”.

Ramona Duminicioiu, țărană și membră coordonatoare Eco Ruralis: „Feminismul rural e o necesitate. Trebuie să ne trăim viața și să participăm neîngrădit la orice activități care ne împlinesc, să luăm decizii mici sau mari pentru familiile și pentru comunitățile noastre, fără să ne fie frică de violență, fără să fim mereu în gardă că am putea suferi de pe urma prejudecăților sau alte consecințe.”

Tradiția și feminismul rural

Tradițiile încă răspândite în mediul rural sunt în general respectuoase și înțelepte și se bazează pe secole de experiență a comunităților. Cu toate acestea, tradițiile discriminează și marginalizează adesea femeile și își spun din plin cuvântul în organizarea familiei și comunităților. Chiar în interiorul familiei, împărțirea tradițională a rolurilor funcționează după logica populară „bărbatul este capul iar femeia este gâtul”. Asta indică ierarhia în care bărbatul gândește, ia decizii, răspunde pentru familie și este recunoscut ca reprezentant al ei, iar femeile oferă sprijin, au funcționalitate extrem de redusă, dependentă de cap. Nu întâmplător familia este locul în care femeile se confruntă cu cea mai răspândită formă de violență – violența domestică. Iar în cazul comunității, liderii formali rămân în mod tradițional preotul, polițistul și primarul, ultimii doi aproape întotdeauna bărbați. .

Cutuma socială „tradițională” face referire la obiceiurile și practicile culturale care sunt percepute ca fiind normale în societate. Aceste obiceiuri și practici includ deseori roluri de gen care

⁷ <https://www.ecoruralis.ro/2021/03/08/manifestul-tarancilor-de-8-martie-ziua-internationala-femeii/>

sunt transmise de-a lungul generațiilor. În multe comunități rurale din România, cutuma socială tradițională este restrictivă pentru femei și limitează foarte mult ambițiile acestora, dar și efectele legilor, pentru că în implementarea legilor intervin tradițiile.

Rolurile de gen se referă la așteptările sociale asociate cu masculinitatea și feminitatea într-o anumită cultură sau societate, care se bazează fundamental pe mitul că bărbații fac muncile fizice grele ce implică forță fizică și abilități tehnice iar femeile, muncile „domestice”. Astfel, mai ales când vorbim despre mediul rural, există așteptări ca femeile să își asume responsabilitățile „domestice” și să aibă grijă de familie, pe când de la bărbați este mai degrabă de așteptat să asigure funcționarea și organizarea producției agricole și să sprijine familia din punct de vedere financiar. În realitate, femeile prestează muncă fizică aproape în egală măsură cu bărbații, având grijă de animale, executând munci agricole pentru toate tipurile de producție.

Ramona Duminicioiu: „În comuna noastră nu mai găsești bărbați pentru munci agricole sezoniere. Pentru plivitul viei, săpatul porumbilor, cules și multe altele, nu te poți baza decât pe femei. Muncile astea implică o forță fizică și o îndemânare care dărâmă mitul femeii slabe, dar în continuare ciculă cu succes parabola femeilor care nu pot deschide singure un borcan de murături.”

Dreptul la pământ – o problemă istorică

Raportul inegal de putere între femei și bărbați îl putem observa și în faptul că avem majoritar bărbați care au drept de proprietate asupra terenurilor agricole – doar 32.4% din proprietarii de teren agricol din România sunt femei⁸ ⁹. Aici ne lovim de un obstacol istoric care încă își face simțit efectul, în ciuda reformelor agrare care au stabilit drept de împroprietărire sau de moștenire și pentru femei. În majoritatea familiilor rurale, proprietățile (case și pământ) sunt rezultate din moșteniri pe numele bărbaților, ceea ce condiționează din start deciziile despre bunăstarea membrilor acestor familii.

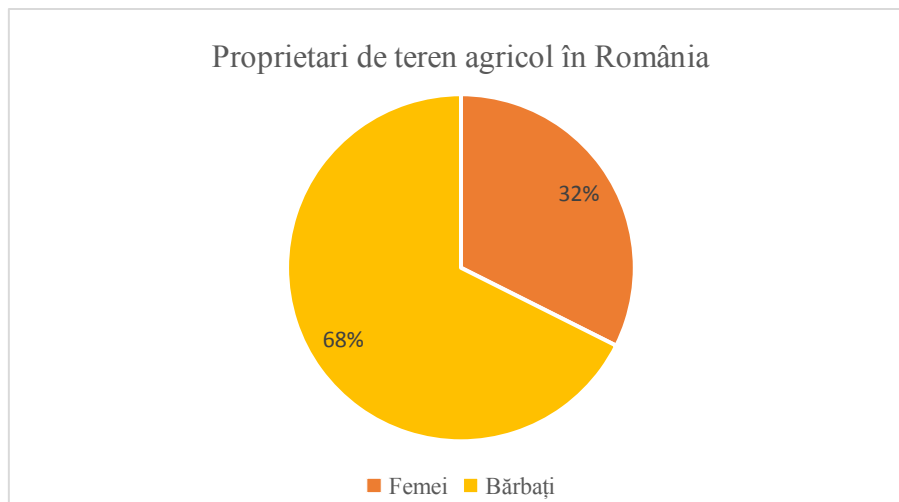
La nivel mondial, situația este chiar mai gravă. Conform Organizației Mondiale pentru Agricultură și Alimentație (FAO)¹⁰, femeile dețin doar 15% din terenurile agricole, în timp ce ele reprezintă aproape 50% din forța de muncă din agricultură.

E important să punem un pic în context istoric situația dreptului la pământ. Furtul regimului comunist, îndreptat împotriva a milioane de țărani, a transformat radical mediul rural și l-a sărăcit pe termen lung. Țăranii au fost transformați în muncitori agricoli la fermele de stat, în care cea mai mare parte a muncitorilor sezonieri necalificați erau femei de la țară. În anii ‘90 România a avut probabil cea mai de succes reformă agrară din blocul comunist, prin care cea mai mare parte a terenurile agricole furate au revenit țăranilor. Însă mijloacele de producție nu au fost niciodată retrocedate. Asta a pus țăranii și țărăncile în situația de a reveni la mijloace de producție precare, arhaice, ridiculizate îndelung de societate, care funcționează și astăzi. Și a lăsat în urmă milioane de femei din mediul rural, care au muncit în fermele de stat în condiții grele, fără sprijin social, în unele cazuri fiind răsplătite cu pensii mizere iar în alte cazuri cu nimic. Peste toate acestea, capitalismul a adăugat o serie nouă de inegalități economice. Țăranii au intrat, fără a fi pregătiți, în competiție inegală cu marele capital multinațional și cu oligarhia românească, ce s-a născut din legăturile cu vechiul regim. Pe fundul mării de probleme sunt femeile rurale.

⁸ <https://www.fao.org/3/I8796EN/i8796en.pdf>

⁹ <https://www.fao.org/gender-landrights-database/data-map/statistics/en>

¹⁰ <https://www.fao.org/family-farming-decade/home/en/>

Dreptul la educație și la dezvoltare

Brîndușa Bîrhală: „Femeile abandonează speranța în mediul rural și atunci migrează (...) pentru că nu găsesc necesitățile de bază – mă refer la educație corespunzătoare sau poate munca agricolă nu le aduce venit încât să se descurce, dar și simplul fapt că în momentul în care ai copil, vrei să aibă parte de o grijă medicală bună – adică chiar și geografic vorbind, în zonele foarte retrase, dacă se întâmplă ceva, atunci ești departe de orice posibilitate de ajutor”.

Printre celelalte probleme cu care se confruntă femeile în mediul rural avem în primul rând, lipsa unei educații adecvate. În cele mai multe cazuri, în comune, instituțiile educaționale se opresc la nivelul gimnazial, fiind necesar ca individul să facă naveta o distanță considerabilă pentru a-și continua studiile. Persoanele care nu au posibilitatea de a face naveta sau ai căror părinți consideră că nu este necesar ca ele să își continue studiile – pentru că au treburi caznice de făcut, copiii de crescut, etc. – deseori se opresc aici cu nivelul de educație. De asemenea, lipsa educației sexuale influențează direct numărul de mame minore care ajung blocate în rolul de caznice, responsabile de creșterea copiilor, în loc să aibă posibilitatea să își continue educația.

Foarte importantă în această discuție este afirmația Brîndușei: „Depinde de contextul ei socio-economic, există femei înstărite în mediul rural care au condiții și atunci au mai puține obstacole, dar dacă nu au contextul acesta favorabil, atunci altele sunt problemele – lipsa serviciilor sociale de bază, lipsa de acces la o educație de calitate sau activități extrașcolare (...) noi în sat nu avem școală, avem doar grădiniță”.

Violența domestică

O altă problemă majoră, în rândul femeilor rurale, este violența domestică. Femeile sunt de două ori mai afectate de violența domestică. Neoficial, violența împotriva femeilor este mult mai răspândită decât ceea ce ne arată datele statistice, fiind aproape imposibil de estimat. Din datele oficiale, în anul 2021, distribuția victimelor violenței domestice pe sexe, după mediul de rezidență a fost:

- Feminin urban: 4051,
- Feminin rural: 3961,
- Masculin urban: 2176,
- Masculin rural: 2291.

Iar numărul de decese cauzate de violența domestică în perioada 2020-2022:

An	Decese	Comise în mediul urban	Comise în mediul rural
2020	72	26	46
2021	67	28	39
2022 (2 luni)	6	2	4

*Date furnizate de Agenția Națională pentru Egalitatea de Șanse între femei și bărbați (ANES).

Aici trebuie să luăm în calcul faptul că acestea se confruntă cu numeroase bariere în procesul de reclamare al actelor de violență domestică: factorii psihologici, factorii economici, lipsa unui suport emoțional, teama de agresor, neîncrederea în măsurile luate de autorități, „pătarea” prestanței sociale, etc.¹¹.

Iar chiar dacă există la nivelul comunelor, Compartimentul de Asistență Socială unde se pot semna situații de violență domestică, este necesar să existe și instituții care să se ocupe cu prevenirea violenței domestice în mediul rural. Deoarece instituțiile/organizațiile care se ocupă de prevenirea și combaterea violenței domestice au deseori sediile în mediul urban, acestea se concentrează mai mult pe situațiile specifice femeilor urbane.

Brîndușa Bîrhala: „Viziunea asupra femeii este foarte limitată – e altfel decât cea de împuternicire, deși vedem femeile ca fiind capabile, cumva discursul nu este unul care recunoaște, scandează și împuternicește – ci este unul mai de subminare, ironizare”.

Și datele statistice spun același lucru – există un număr considerabil de persoane, 1 din 4, care consideră acceptabil ca bărbatul să nu lase partenera să își folosească banii cum dorește, precum, tot 1 din 4, care consideră că o femeie nu poate ieși în oraș neînsoțită de partener¹².

Pentru redactarea acestui articol, am solicitat date și informații către Agenția Națională pentru Egalitatea de Șanse între femei și bărbați (ANES) cu privire la problemele de violență domestică asupra femeilor rurale, precum și serviciile publice care sunt puse la dispoziția lor. O parte din informații au fost cuprinse în conținutul articolului. Puteți consulta răspunsul detaliat aici¹³.

Soluții

O schimbare în sensul asigurării unui trai mai bun al femeilor în mediul rural trebuie să vină în primul rând de la administrații, atât locale, cât și naționale. Dar și din partea comunităților rurale prin schimbarea percepției asupra condiției femeii.

Stela Zămoiu: „[Rezolvarea problemelor] depinde de comunitate, de comună, de primărie. (...) Am sosit la vârsta de 61 de ani – până acum câțiva ani de zile m-am dedicat pentru copii, pentru nepoți ... acum cred că mi-a venit rândul să trăiesc și pentru mine”.

Brîndușa Bîrhala: „Pentru mine pornește de la recunoașterea capacităților – este foarte evident că femeile au o capacitate extraordinară de a face foarte multe lucruri (...) și poate ar fi de dorit și la nivel de politici publice să fie o echilibrare a balanței din punct de vedere formal”.

¹¹ <https://anes.gov.ro/wp-content/uploads/2021/05/Studiu-privind-prevalenta-formelor-de-violenta-impotriva-femeilor.pdf>

¹² <https://centrulfilia.ro/new/wp-content/uploads/2022/12/Barometrul-Violenta-de-Gen.-Romania-2022.pdf>

¹³ <https://www.ecoruralis.ro/wp-content/uploads/2023/09/Raspuns-Eco-Ruralis-Info-Date-VD.pdf>

Ramona Duminicioiu: „Noi, țărăncile, putem fi lidere în comunitățile noastre și munca noastră e o dovadă vie a capacității pe care o avem. Fără feminism nu poate exista democrație sau dezvoltare reală.”

Instrumentul internațional de căpătâi care ne ghidează în procesul feminismului rural este Declarația ONU pentru Drepturile Țăranilor, Țărăncilor și a altor persoane care lucrează în mediul rural¹⁴, care în articolul 4 definește drepturile țăranilor și femeilor din mediul rural, precum și obligațiile statelor în acest sens:

„1. Statele vor lua toate măsurile necesare pentru a elimina toate formele de discriminare împotriva țăranilor și a altor femei care lucrează în mediul rural și pentru a promova autonomia acestora pentru a se asigura, pe baza egalității între bărbați și femei, că se bucură pe deplin și în egală măsură toate drepturile omului și libertățile fundamentale și că sunt în măsură să urmărească, să participe și să beneficieze de dezvoltarea economică, socială, politică și culturală rurală.

2. Statele trebuie să se asigure că țăranile și alte femei care lucrează în zonele rurale beneficiază fără discriminare de toate drepturile omului și libertățile fundamentale prevăzute în prezenta declarație și în alte documente internaționale pentru drepturile omului, inclusiv următoarele drepturi:

(a) Să participe în mod egal și eficient la planificarea și implementarea dezvoltării la toate nivelurile;

(b) Să aibă acces egal la cel mai înalt standard de sănătate fizică și mentală, inclusiv facilități de informații, consiliere și servicii de sănătate adecvate și servicii de planificare familială;

(c) Să beneficieze direct de programele de securitate socială;

(d) Să aibă acces la toate tipurile de formare și educație, formale sau non-formale, inclusiv formare și educație referitoare la alfabetizarea funcțională și să beneficieze de toate serviciile comunitare și de extensie pentru a-și îmbunătăți abilitățile tehnice;

(e) Organizarea de grupuri, asociații și cooperative de ajutor personal, în vederea obținerii unui acces egal la oportunități economice prin angajare sau muncă independentă;

(f) Să participe la toate activitățile comunității;

(g) Să aibă acces egal la servicii financiare, credite și împrumuturi agricole, facilități de comercializare și tehnologie adecvată;

(h) Să aibă acces egal la utilizarea și gestionarea terenurilor și resurselor naturale, și să primească tratament egal sau prioritar în reformele funciare și agrare și în proiectele de relocare a terenurilor;

(i) Să aibă un loc de muncă decent, să se bucure de salarii egale, să beneficieze de protecție socială și să aibă acces la activități generatoare de venituri;

(j) Să fie protejată împotriva tuturor formelor de violență.”

¹⁴ <https://digitallibrary.un.org/record/1650694?ln=en>